

JEDVOČEK

(Septembar, dvanaesti...)

– Pokušajte još jednom! Udahnite duboko i napnite se iz sve snage!

– Hajde, Fadila... možete Vi to, možete! Udahnite!

– Hercegovke su jake i hrabre žene! – govorio je doktor Birmanac, dok je umorna babica brisala znoj sa čela porodilje, sklanjajući joj slijepjeni pramen kose iza uha.

– Sedamnaesti je sat... porod traje već sedamnaest sati. Nisam baš siguran za bebu! – rekao je doktor babici.

Iako je prostoriju već odavno ispunjavao teški i užegli bolnički zrak, a porodilja na trenutke gubila svijest od bola, ta rečenica joj nije promakla.

– Nije siguran za bebu! Nije siguran za bebu!

Kriknula je... onim teškim krikom gubitnice majke, mrmljajući:

– Doktore, ovo je moja peta trudnoća. Četiri spontana pobačaja... Spasite mi bebu! Molim Vas, spasite mi bebu!

– Teško je! – reče doktor Birmanac. – Položaj bebe je jako loš. Popriječila se i ne mrda. Probajmo još jednom. Možete Vi to. Udahnite! Jako udahnite! – govorio je čovjek u bijelom.

Na dugom bolničkom hodniku, pored prozora, na drvenoj klupi sjedio je porodiljin suprug. Siva košulja, zakopčana do grla, stezala ga je oko vrata. Nije se sjetio da olakša sebi makar tako što će otkopčati prvo dugme. Medicinske sestre i babice su prolazile, dolazile i odlazile. Poneko bi bacio pogled na izgubljenog, mršavog čovjeka, koji je satima strpljivo sjedio na klupi. Povremeno bi tek tiho upitao neku od njih kako se odvija porod tamo daleko... iza zida, u porođajnoj sali zeničkog porodilišta. U petnaestom satu iščekivanja, jedna babica mu je zabrinuto saopštila:

– Teško je! Dijete je naopako okrenuto. Poprijeko. Predugo traje. Doktor nije siguran za bebu. Žena je jako izmučena. Isječena... ali doktor čini sve od sebe.

Čovjek je zadrhtao i jedva čujno prošaputao:

– Molim Vas, spasite mi ženu! Ženu mi spasite!

Taj neki posljednji atom snage kojim je porodilja udahnula ustajali zrak odmićućeg ljeta, upućujući tihi krik ka nebu i Bogu, otvorio je vrata bebi koja se zaglavila na putu ka dunjalučkoj svjetlosti. Poprijeko.

Svijet je pozdravila dupetom! Malim, crvenkastim i izmučenim dupetom. Tek kad je ovom svijetu pokazala ono što je i zaslužio, zaplakala je. Čak previše glasno za nekoga ko cijelih sedamnaest sati nije htio napolje. Ni glavom, ni nogama, ničim.

– Djevojčica! Rodili ste djevojčicu. Zdravu! Živu! Plače! – reče babica.

– Ne plače! Ne plače, nego urla! – reče doktor Birmanac porodilji i potapša je po ramenu.

– Svaka Vam čast! Ne sjećam se da sam ikad vidio tako hrabru ženu. Ženu koja može tako i toliko trpiti bol.

– Neka je sa srećom. Sad imate svoju bebu!

– Tri i po kile, 52 centimetra! Čupavo nešto... ima kose za konjski rep! – doviknu druga babica.

Porodilja lagano podiže glavu da vidi zamotuljak u njenim rukama. Babici se sažali i spusti ga na njene nadošle, bujne grudi.

– Moja Mediha! – promrmljala je nerazgovijetno, gledajući svoj mali zamotuljak. – Moj Jedvoček! Jedvoček moj!

– Bože, hvala Ti! – rekla je privijajući bebu sasvim nježno na prsa iz kojih je nekoliko sati kasnije prvi put nahranila.

Tako sam postala Jedvoček.

I preuzela na sebe odgovornost i zadatak jednog Jedvočeka, da usrećim bračni par kojem se do tog trenutka dalo u ljubavi, ali nije u djeci.

BRODSKA CESTA b.b.

Djetinjstva provedena u radničkim porodicima, tamo nekih šezdesetih i sedamdesetih, bila su u svakoj kući skoro ista. Život je bio skroman, postojale su samo nijanse... tek neka mala šatiranja jednostavnog radničkog životarenja. Svi isto obučeni i obuveni, miris pržene *minas* kafe u kući, sok sirup, more na bazenu, knjige naslijeđene od starijeg brata ili sestre, nadoštiklane hlače, ručno pleteni džemperi, zimmnice preko sindikata na nekoliko rata, gumene čizme, farmerke *super rifle* iz Trsta, kupljene kod švercera, pranje veša na ruke, beztelefonija – čak ni fiksna, kreativno igranje žmirke, ganje, ke-ka-ma, Švaba i partizana... prvi crno-bijeli televizori, plastične sandale iz *jugoplastike*, kaput iz *varteksa*...

Naša kuća, u ulici koja je tada nosila naziv Brodska cesta, gradila se tri godine. Majka je taj period nazivala “godinama odvajanja od usta”. Svaku ciglu je sama iznijela na prvu ploču, valjda da se uštedi na irgetovanju. Otac je ustajao u pet sati ujutro, ona s njim. Kući je dolazio naveče u osam-pola devet... a tako nekako bi i majka sjedala prvi put da zajedno pojedu uobičajenu kasnu večeru. Ono što je ona kao žena stizala da uradi u toku svog radnog dana bilo je potcijenjeno u svakom pogledu. Nekad mislim da su je sahranili njen perfekcionizam i vrjednoća mnogo prije negoli je sustigla teška dijagnoza. Evo sam ostarila, ali u svom životu nisam srela biće vrijednije od svoje majke. To je bila žena pored koje su se čak i spretnе osobe morale osjećati lijenim i beskorisnim.

U jednoj sobi naše nove kuće imali smo dva velika kauča na razvlačenje, dvije fotelje, sto i ormar. Ormar nije dosezao skroz do plafona, te kao takav postao je izazov mojoj dječijoj mašti. Stalno sam se pitala kako bih se mogla uspenrati na vrh ormara. Nakon nekoliko pokušaja, uspjela sam u podvigu zvanom pentranje i to tako što bih postavila fotelju, otvorila vrata ormara, stala na policu

unutra, držeći se čvrsto za gornju stranicu. Mlatarala bih nogama u zraku, prebacujući svu snagu u ruke, te tako smotala tijelo za 180 stepeni i zaleгла na vrhu. Silaženje je bilo moguće jedino skokom. Shvatila sam, još prvi put, kad sam se našla “na vrhu”, da za spuštanje treba znatno manje aganžmana, te zažmirila i ciljano skočila na kauč. Nije to tada bio nikakav problem. Samo bih odskočila k'o ping-pong loptica. Ipak sam naučila koliko truda, snage, kreativnosti i izdržljivosti treba da se popneš gore, a kako se odozgo sasvim jednostavno trehne. Roditelji, naravno, nisu znali za te i takve akrobacije i vještine kojima raspolaže mezimica kad nije pod strogim nadzorom.

Jednom sam odlučila da iznenadim majku. Popela sam se na ormar i čekala je da uđe u sobu. Nakon prilično dugo vremena (na visini i u samoći vrijeme jako sporo prolazi), ušla je majka da nešto uzme iz tog ormara. Ja, sva sretna što sam je dočekala, pristupim posljednjoj fazi iznenađenja i bacim joj se odozgo na glavu. Iznenađenje je uspjelo. Žena zamalo nije dobila infarkt. Doduše, iznenadila je i ona mene. Nisam dobila infarkt, ali jesam batine poslije kojih mi nikada više nije palo na pamet da se popnem na ormar. Od tada nisam nešto ljubitelj visina – u pravom, kao ni u prenesenom značenju. S godinama sam naučila padati po ravnom. Ne moraš se čak ni penjati da kvalitetno trehneš.

Majčin oporavak, poslije dužeg boravka u bolnici zbog pucaanja čira na dvanaestopalačnom crijevu, dugo je trajao. Teško je dolazila sebi, bila je jako iscrpljena i puna strahova. Nije mogla spavati noćima.

Kućni ljekar joj je propisao tablete za spavanje i rekao da naveče uzima po jednu, makar u prvoj fazi svoje traumatične nesanice, dok se ne oporavi, naglašavajući pri tome vrijednost sna, pa makar i vještačkog. Majka je uzimala po tableticu, svaku noć.

Jednom je, u tom svom jadu, ispričala komšinici kako popije naveče po jednu “uspavanku” i odspava, te da joj je puno lakše otakako to praktikuje. Jer, ništa čovjeka ne može iscrpiti i dokrajčiti kao nespavanje.

Slušala sam tu priču (kud ćeš pažljivijeg slušatelja?) i jednog dana odlučim, u svojoj dokolici, da se i ja naspavam. Sa osam godina, negdje oko sedam sati naveče, popijem čitavu tabletu za spavanje i u roku od nekoliko minuta zaspim u kuhinji na podu. Nije majci bilo jasno šta mi je, prebacila me na krevet, budila, dozivala, zvala da gledam s njima film “Kekec” na TV-u i da jedem.

Sve moje reakcije su izostale. Spavala sam spokojno i ništa vanjsko me nije doticalo, niti je prouzrokovalo bilo kakvo pomicanje. Majka me prevrtala i pipkala, misleći da imam temperaturu. Konstatovala je da je sve uredu, osim što spavam nekim snom, njoj potpuno nepoznatim, jer je moj dječiji san oduvijek bio lagan. Spavala sam tako spokojno do sutra popodne. Probudili bi me, ali nakon pola sata, moji kapci su opet padali i ja bih se skljkala, tonući u carstvo dubokih snova. Stanje je postalo alarmantno kad je otac došao s posla i suočio se sa mojom umrtvljenošću, bez nekog stvarnog razloga za nju. Zagledao me, i onda rekao majci:

– Spremi je da je odvezemo u hitnu, tu nešto nije uredu.

Majka krenu prema pomenutom ormaru, a ja sam, shvatajući da je situacija postala ozbiljna, u svojoj dječijoj panici od doktora koji bi mogao prodrijeti unutra i shvatiti da sam “pod tabletama”, skrušeno priznala:

– Nemojte me nigdje voditi. Sinoć sam popila jednu tabletu sa ormarića da se malo naspavam. Nisam znala da se od toga ovoliko spava.

Šok i nevjerica.

Batina nije bilo. Otac je bio prisutan, tako da su vaspitne metode bile one klasične, pedagoške... kad dijete više od svega poželi da ga izudaraju te tako završe taj pedagoški protokol ili da izudara samo sebe, okončavajući lekciju.

Tad sam naučila da nikad ne treba čvrsto spavati. Ni prirodno, a kamoli vještački. Jer, dok mi spavamo, drugi gledaju “Kekeca” ili ga igraju uživo.

Nikad više nisam popila tabletu za spavanje. U svojim besanim noćima brojala sam ovce, prevrtala se, okretala, hodala, opuhivala

pola frižidera, pročitala tonu nekvalitetnih knjiga, vezla goblene, sjedila... sve, ama baš sve je dolazilo u obzir, samo tableta za spavanje: jok!

Tih godina smo skoro svi u komšiluku imali i vozali bicikle. Moj je bio crven, nov-novcat, *pony*. Nedjeljom, kad je na Brodskoj cesti bilo manje saobraćaja, poslije ručka bismo izlazili i vozicali se gore-dolje. Moji prvobitni krugovi bili su od bazena u Trokućama do škole u Tetovu, a onda oni veći i širi od bazena do Brista, pa od Brista do srpske crkve. Takve *route* pravili su samo najharabrijima među djecom. Naravno da sam pripadala najhrabrijima, dok me neko nije odšmekao kod majke. Pala je zabrana, nije bilo vozanja i izlaska na cestu cijele dvije sedmice. Tu nije bilo cjenkanja. Svaku kaznu sam odrobijala onako kako je prvobitno propisana, bez prava na žalbu. Konsekventna majka, konsekventna ja. Trpim i ne žalim se.

Poslije izdržane kazne, jedne nedjelje, baš tu negdje oko bazena u blizini kuće, vozajući se u masi, poželjeh da se okrenem i vratim nazad. Nisam pogledala iza sebe i moje zaokretanje završilo se podlijetanjem pod auto koje je naišlo iza mojih leđa. Kao mačka sam se provukla između točkova i podletjela pod njih. Bila sam svega svjesna (a kako i neću biti?) kad je iznad mene, pored auta, histerično počela vrištati krupnija žena, crne kose, sa trajnom ondulacijom na glavi. Čupala je kosu rukama, a njen proćelavi, ogromni muž (nalik onom liku sa reklame za *mr.proper* proizvode) stajao je kao skamenjen, ne progovarajući ni riječ. Izvukla sam se i mirno stala ispred njih, sa mješavinom stida i straha. Čovjek me uzeo za ruku i upitao boli li me išta. Zanimkala sam, unatoč ogrebotinama po cijelom tijelu. Ništa nije bilo slomljeno, osim mog crvenog, novog *ponyja*. Dok su oni pregledavali mene, ja sam krajičkom oka gledala svog ljubimca sa otpadnutim pedalama, iskrivljenim gvernalama i sastruganom farbom. Ljudi su me pustili i otišli. Krupna crna žena se i dalje zanosila, a ja sam se pitala kako sada majci na oči. Jer, ona je bila od onih žena koja te, kad se razbiješ, za utjehu, dodatno razbije. Mene mi nije bilo žao, ali *pony*-ja – bezgranično. Komšinica Slavica je majci, u roku od pola sata, sasvim

slikovito ispričala kako sam za dlaku ostala živa i šta se tu sve odigralo. Kad je Slavica pričala o tome, i mene je bilo strah za sebe, ali nekako u trećem licu. *Pony* su mi ispravili, ali vožnja je mjesecima bila dozvoljena samo u dvorištu i u krugu od nekih 500 kvadratnih metara. Druga djeca, koja nisu bila pod kaznom, vozala su se dalje Brodskom cestom, a ja sam ih tužno gledala iz svog kaveza, znajući još tada da sve prođe. Pa će i taj moj zatvor proći.

I tu sam, naravno, naučila lekciju svog života. Prije skretanja obavezno se okrenuti iza sebe. Uvijek te, neopreznog i neosvrnutog, neko može iznenada pokupiti, tako da se polomiš dok iznad tebe vrište drugi, ostavljajući dojam da su se oni polomili. I da poslije toga završiš u pritvoru. Za nesmotrenost i naivnost nema olakšavajućih okolnosti. Naprotiv.

Mnogo godina kasnije, ovu lekciju sam proširila saznanjem o tome koliko je svijet mali. Udala sam se i u posjetu su mi došli tetak i tetka mog muža, iz Vrbanje kod Banja Luke. Fini neki ljudi, srdačni. Tetak Ramo glasno se smijao, a tetka je pričala dugim, nesvršenim rečenicama. Na sve što je izgovorila mogao si komotno dodati one famozne tri tačke i čekati. U jednom momentu je rekla:

– Ovdje negdje, baš na ovoj cesti smo jednom davno zamalo zgazili jedno dijete, podletjelo nam pod auto. Curica neka mala, sitna... ma, da glasa pusti. Izvuče se ispod auta k'o mačka, sva izgrebana, ustade i ode. Nikad to neću zaboraviti! Doživjeh nervni slom. U dlaku...

Osmotrih tetku malo bolje i rekoh:

– Ljepše ti stoja ova nova frizura nego ona trajna ondulacija na glavi.

Svojom vriskom onomad nisi mi ni dala priliku da pustim svoj glas.

Ne rekoh joj da sam dugo, dugo u sjećanju na taj događaj imala sliku vrištećeg Gargamela iznad moje nedužne dječije glavice.

Sad znam da ništa nije slučajno.

Pa ni simbolika ulaska u tu porodicu.

Ja se polomila, a oni vrište. Od prvog susreta.

Otac nas je učio igrati šah. Nismo odmah ukapirali svrhu i cilj pomjeranja šahovskih figura. Znali smo kako se koja kreće, ali dugo smo igrali šah tako što bismo jedno drugom pojeli sve figure po redu... oba laufera, topa, konja... na koncu kralja i kraljicu. Uzvikivali smo sumanuto: *šah, mat, pat* bez ikakvog pojma šta to znači, a na kraju bi se još krvnički posvađali, uz obaveznu majčinu intervenciju i sklapanje šahovske ploče. Tek kad bi ona uletjela, partija je bila konačno gotova. A i mi!

Jednom je zakasnila. Brat je bio toliko ljut što sam mu opet pojela kralja, da je u naletu bijesa skočio i bacio figuru konja u čošak sobe. Ja sam skočila i bacila brata. Majka je skočila i bacila šah u *kreku wesso* koja je zagrijavała našu kuću. Nastao je blaženi mir u nama i oko nas. Tužno smo kroz staklo trajnožareće peći *Hheliosiz* Banovića gledali kako gori naša šahovska ploča i pucketaju šahovske figure. U čošku je usamljeno ležao jedan čudom preživjeli konj.

To je bila lekcija o preživjelim nijemim svjedocima. Konj je nečujno nestao, jer bez svog izvornog okruženja nije imao više nikakvu funkciju u našim životima. Niti je kome trebao, niti ga je ko trebao. Ne treba preživljavati kad svi ginu. Iako se na prvu činilo da je konj imao sreću, na koncu se ispostavilo da je njegovoj sreći uslijedio prilično jadan i usamljen život.

Otac je naveče saznao šta se desilo. Majka je slikovito opisala našu svađu. Nije bila posebno slikovita opisujući svoj udio u igri. Sljedećeg dana dobili smo novu šahovsku ploču sa svim figurama. Otac je ovaj put kući donio plastični šah, podigao obrvu i rekao:

– Vas dvoje se ne smijete svađati. Učićemo igrati šah kako Bog zapovijeda. A, ti – dodao je obraćajući se majci – ne bacaj ovo u peć, plastika je i smrdiće!

Brzo nas je naučio pravilnom kretanju po šahovskoj ploči, stalno ponavljajući: “Potez se ne može vratiti! Kad povučesh jedan potez, moraš dalje... do kraja. Zato, mislite! Ovo nije igra na sreću!”

Brat je brzo napredovao. Par godina kasnije, na šahovskom turniru za juniore, kao nagradu osvojio je veliki drveni šah, kojim nam je zamijenio onu jadnu, ali “sigurnu” plastičnu šahovsku tablu.

Tad sam shvatila da se poslije drveta nije baš jednostavno naviknuti na plastiku. I kako zamjene mogu poslužiti svrsi... ali nikada postati ono izvorno i prvo – ono na čemu si se prvobitno naučio kretati, rušiti, bjesniti, osvajati, šahirati i matirati.

Navikne se čovjek na sve, ali prvobitno je prvobitno. Čak i kad izgori u trajno žarećoj peći, zvanoj *kreka wesso*. Jer, potez se ne može vratiti.

U šahu uvijek igraju dva igrača. Ako nema drugog igrača, moramo ga zamisliti i vući poteze za njega u smislu “ja protiv sebe”, ne znajući do samog kraja da li će pobjednik biti crno ili bijelo i za koju boju ćemo bolje misliti.

Imali smo i neke slagalice. Na kartonskom papiru bila su ucrтана kvadratna polja, svako polje sa matematičkim zadatkom. Sličice koje su se postavljale (*puzzle*) na ta polja bile su označene brojem, pa ako znaš da je $15-7 = 8$ onda na to polje staviš sličicu sa odgovarajućim brojem. Kad sve popuniš i okreneš karton naopačke, dobiješ neku lijepu sliku prirode ili životinje.

Jednog dana, moj brat je sve to pokupio i iznio u dvorište da se igra sa ostalom djecom. Vratio se bez “podloge” za slaganje *puzzli*. Požalim se majci, ona potvrdi “manjak dijelova” i upita ga gdje bi mogli biti listovi. Brat je kao iz topa odgovorio:

– Izvini, mama! O’nio vetaj i jeko da ce vjatit. Bogami!

Tad nisam ništa naučila. Mnogo kasnije sam shvatila da vjetrovi ne vraćaju obećano. Bogami!

Naučio je to i brat.

Brodskom cestom nikada nisu plovili brodovi. Naša kuća, kao novosagrađena, nekoliko godina je egzistirala sa oznakom b.b. Mi, stanovnici te kuće, dugo smo mislili da je oznaka b.b. kratica za sve kuće bez broja. Kasnije smo shvatili da to nije tačno. Ta kuća je odmah imala svoj broj. Zvao se Bol.

Odrasla sam u kući koju su moji roditelji sagradili u ulici Brodska cesta b.b. što je bila kratica za B(ola) b(roj).